
Vyt'ukat si pravdu na internetu nestačí

Vyt'ukat si pravdu na internetu nestačí

Literární vědec a historik profesor Peter Demetz převzal 11. prosince pamětní Zlatou medaili UK za zásluhy o rozvoj germanistiky a propagaci české vědy a kultury. Svou přednášku na Filozofické fakultě při té příležitosti věnoval Bernardu Bolzanovi, kterého nazývá nejradikálnějším utopistou své doby.

Jak se těšíte na přednášku na Filozofické fakultě?

Myslel jsem si, že přijedu a přednesu svůj referát o Bolzanovi, a pak jsem dostal zprávu o udělení Zlaté medaile UK. Vyznamenání mi udělalo radost a vyvolalo ve mně sentimentální pocity, protože univerzita pro mne byla v určitém historickém okamžiku důležitá. Vrátil jsem se z lágru z nucených prací, kde jsem dělal dřevorubce, najednou jsem seděl a díval se na profesora Patočku, jak chodí sem tam a přednáší. Byl to velký rozdíl. Začal jsem studovat filozofii, srovnávací náboženství a teprve později jsem přešel na literaturu, protože to bylo konkrétnější.

V posledních dvaceti letech pravidelně jezdíte do Čech přednášet...

Po roce 1989 jsem spolupracoval s pražskou germanistikou, ale v Ostravě měli nouzi, tak jsem tam zaskočil několik semestrů za sebou. Bydlel jsem v hotýlku a docházel na univerzitu. Náramně mě to těšilo, obvykle jsem přednášel evropskou avantgardu, tu jsem ostatně učil i semestr v Brně.

Když jsem tady začal učit po revoluci, bylo mi nápadné, jak si studenti pilně zapisovali vše, co jsem přednášel. To se mi nelíbilo, protože věřili, že profesor je hlasatel věčných pravd o literatuře nebo o básnících. Vždy jsem říkal: profesor je jako student, jen o krok dál. U nás na Yale přednášky takřka neexistovaly, sem tam úvodní, ale nejlepší je seminář, kde každý student přispěje ústním nebo psaným referátem, který se prodiskutuje, a blížíme se pravděpodobně pravdě.

Takové semináře ale současná masifikace vysokého školství moc neumožňuje...

Pamatuji, že jsem z toho důvodu přestal po válce chodit na přednášky o literatuře. Konaly se kvůli počtu studentů v městské knihovně, to bylo jako na nádraží. V Americe se masifikaci moc neholduje, tedy pokud to nejsou státní univerzity, které nemají peníze. Moje paní je na státní univerzitě, kde mají nový předpis, podle kterého se semináře a cvičení, které mají méně než 15 studentů, nekonají. To znamená zrušení celé řady ustálených seminářů. Je to velká škoda, protože třeba doktorandi, kteří to učí, najednou nedostanou peníze. Když jsem ještě přednášel, tolik se nešetřilo, jako se šetří dnes.

Jste zastáncem školného na vysokých školách?

Já jsem starý člověk a myslím si, že školné je správné, poněvadž stát nemůže mít tolik peněz, aby zaplatil všechno. Žáci by měli ovšem platit podle možností. U nás, pokud jde student z chudé rodiny na elitní univerzitu, při přijímání musí prokázat finanční poměry v rodině a univerzita se třeba rozhodne, že mu dá třetinu jako stipendium, třetinu si může vydělat prací a třetinu si půjčí od banky. Bohužel tu půjčku potom tahá celý svůj život. Moje dcera dostudovala před deseti lety a pořád ještě splácí, ale univerzita peníze potřebuje, a nemůže čekat, že jí někdo peníze jen tak věnuje.

Máte pocit, že první republika byla v tomto ohledu ke školství a kultuře štedřejší?

První republika byla v mém náhledu utopie. Tam se všechno dařilo, a když člověk potřeboval v kultuře peníze, tak dostal audienci u pana prezidenta Masaryka a on ho podpořil. Můj otec dvakrát dostal peníze od prezidenta Masaryka, aby studoval italské divadelnictví. Matka seděla doma a plakala a otec se vydal do ciziny s kufříčkem – díky soukromému stipendiu prezidentské kanceláře.

Když jste v Praze, máte svá oblíbená místa, která pokaždé navštívíte?

Mám několik tras, na Starém Městě chodím k domu pradědečka v Týnské ulici. V našem bytě je dnes výstava moderního umění a v kuchyni visí slavný umělec. Dole to vždy smrdělo pisoárem, poněvadž tam byla hospoda, a teď je to velmi kulturní prostředí galerie. Další trasa vede na Albertov podél kláštera a také jsem chodil na Malou Stranu, ale už mě to tam tolik neláká, když není Malostranská kavárna.

Pražské kavárny byly důležitou součástí literárního života, jen se v poslední době hodně změnilo...

Když mám čas, sedím v Louvru, dříve jsem vyseďoval ve staré Slavii, to bylo něco docela jiného a krásného, nikdy jsem nevkročil do Národní kavárny. Také jsme sedávali v Akademické kavárně na Karlově náměstí, protože to bylo blízko bytu. Tam se lidi scházeli, mluvili o literatuře, v tom ohledu je nejtípnější kavárna Hawelka ve Vídni, to je taková parodie na literární život. Sedí tam sto lidí z nějakého autobusu, všichni marně koukají, kde je nějaký autor.

S Libuší Moníkovou jste se přeli, jaké pocity má člověk, když emigruje...

Při přechodu z pouštní republiky do Německa okupovaného Američany to byl pocit svobody. Potom se člověk adaptuje na denní život v uprchlických kasárnách, v uprchlickém lágru. To nejdůležitější bylo, že člověk měl svobodu, měl možnost a záleželo jen na něm, co udělá. Nikdo vám nemluvil do toho, co chcete.

Členství v komunistické straně nevnímáte až tak kriticky. Proč?

Já si po tolika historických zkušenostech myslím, že pojem kolektivní vina, kolektivní činnost je dost pochybný. Rozhodující jsou důvody, co tam kdo dělal, jestli to využil, aby vzal možnost jiným lidem nebo ne. Jsem proti kolektivnímu odsouzení.

To by se dalo aplikovat i na NSDAP..

NSDAP bylo masové hnutí, někteří lidé dělali blockwarty a kontrolovali lidi v bloku a jiní dostali lepší místa, druzí seděli doma, četli noviny a byli rádi.

Do jaké strany byste vstoupil?

Musel by přijít velký duch, aby mě přesvědčil ke vstupu do nějaké strany, musela by mít program demokratický, sociální, antikorupční, proti antisemitismu, protiantiromský a ještě celou řadu dalších věcí. Asi to připomíná první republiku.

Jak hodnotíte současný politický vývoj ve světě?

Jsem pesimistický, pokud se dívám na Itálii, kde to s Montim bylo na nejlepší cestě a starý pán Berlusconi se vrací. Dobře to dopadlo při volbách ve Spojených státech. Při volbách jsme si přivstali, odhlasovali a spokojeně se vrátili domů a Obama to vyhrál.

Jaké svátky se slavily u vás doma?

Moje židovská matka pocházela z Poděbrad a do Prahy se přestěhovala až po Hilsnerově aféře a nová generace neměla náboženské zájmy. Kafka někdy píše o židovství čtyř svátků v synagoze, rodina mé matky byla v synagoze dvakrát za rok a potom už vůbec ne. Pak si vzala katolíka a já jsem byl vychován katolicky, v neděli jsem chodil do kostela, chanuka bylo slovo. Byly Vánoce, stromek, betlém. Kapra jsem měli ve vaně celý prosinec a nikdo se nemohl koupat. Kapr si liboval a potom byla velká otázka, kdo ho klepne. Bylo to velké vyjednávání, ale velmi často to byla služka z venkova.

Existuje kniha, která vás v poslední době zklamala?

Například kniha Madeleine Albrightové, tu jsem četl s velkým zájmem a celkem se mi to nelíbilo, poněvadž tam říkala věci, kterou jsou totálně známé. Čekal jsem něco nového, osobitého a to tam vážně chybím.

A oblíbená...

Oblíbená kniha se mění ze dne na den. Jedna z nejoblíbenějších knih je Gončarovův Oblomov, protože je to líný člověk, který pořád hledá matku. Báječný byl i ruský film ze šedesátých let. Oblomov je klasik oblíbenosti, rád mám jeden z velkých evropských románů Rakušana Heimita von Doderera Die Dämonen. Pojednává o nacismu, antisemitismu a o životě ve Vídni ve dvacátých a třicátých letech.

Dáváte přednost knize na papíru, nebo v elektronické verzi?

U internetu sedím každý den, ale nerad čtu dlouhé články, pokud mi je někdo posílá, tak je čtu vytištěné. Jinak si myslím, že spoléhat na internet a sbírat data z internetu je příliš jednoduché. To zjednodušuje věc, úsudek. Člověk někdy potřebuje komplikovanou pravdu a ta se tvoří jen četbou, ať je ta četba taková nebo onaká, a prodlouženým studiem. Vyťukat si pravdu nestačí.

Profesor Peter Demetz se narodil v roce 1922 v Praze do česko-německo-židovsko-ladinské rodiny. Za druhé světové války byl pronásledován a vězněn. V letech 1945 - 1948 studoval na Filozofické fakultě UK. Po své emigraci v roce 1949 krátce působil s Pavlem Tigridem v kulturní redakci rádia Svobodná Evropa. Od roku 1956 působil na Yale University jako profesor germanistiky a srovnávací literatury. V roce 1991 se stal emeritním profesorem.